

TypoTage 3

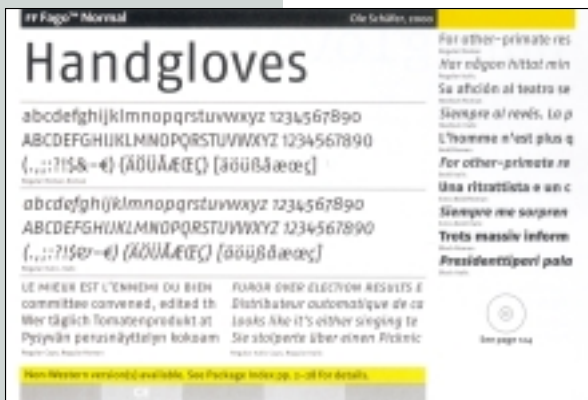
LIPCSE, 2004. JÚLIUS 11., VASÁRNAP

MACZÓ PÉTER

abc

primetype 120000 typeface catalogue

A FontFont legújabb katalógusát e-mailen küldött kéresemre rögtön megkaptam. A bemutatott illusztrációk egy részét nekik köszönhetem: FontFont.com

Amint látni fogják, csal-tam: még ebben a befejező részben is szombat van, ám a napok változása észre sem vehető. A vasárnap eseményeivel zárult a jubileumi Schriftenfest.

Ole Schäfer örül, hogy a kilencvenes években kezdte a betűtervezést. Ebből fakadóan a design valamennyi stációját: technológia és jog (értsd honor) a magáénak ismeri. Az Audinak készült betűjét katalógusban használták először.

Munkásságából a Fago példáját említi. Ezt a betűt kilenc hónapig tervezte. Az íráshoz előbb egyedi verziókat készített, a karaktereit „redesignolta” és addig alakította, amíg nem érezte kiforrottnak. Ez azt jelenti, hogy karakterenként akár 30 változatot is tervezett. Az alternatívákat szűkítette és kiszűrte.

Tudatosan operál a vonalvastagsággal, a normál, félkövér és kövér változatoknál, a H, az E, az I azonos fővonalakat kapott, de a ferdeket is egységesítette.

Tervezői hozzáállása nem önmagáért való okoskodás. Bár felmerül a kérdés: minek ilyen sokféle metszés? – „A tervező jobb kiszolgálására, hogy válogathasson, és főként, hogy ne torzítgasson” (ennyit a felhasználóknak!)...

A Sächsische Zeitung részére headline-t tervezett. Nemcsak sans, rounded, serif és mono

változatokat is. A betűt elemeire bontva vizsgálja, a csatlakozásokat optikailag ellenőrzi és összeírja.

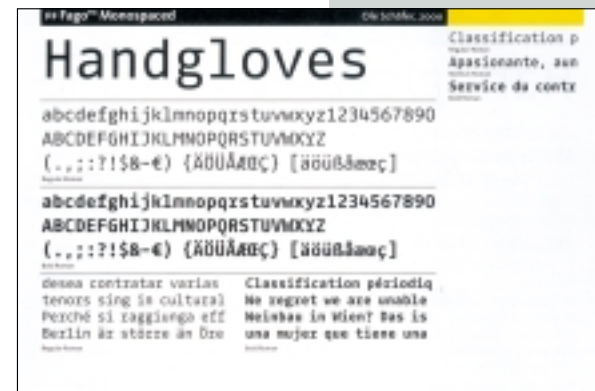
Domino írását kihívásnak tekintette, ahol a fett változatokat úgy tervezte meg, hogy azok sem lettek szélesebb karakterek a normálnál, sőt három vonalvastagságukban a kurzívok is egy szélességet adnak. A betű folthatása sokkal erősebb lett, a szövegkép is tömörebb így – mutatja változat-va a család tagjait.

Kapcsolatfelvétellel minden olvasónak a www.primetype.com internet címüket ajánlom.

Veronika Grüger göttingeni születésű, igazán fiatal tervező: 1999-ben diplomázott Lipcsében. Kézírástól ihletett – végtelen sok *nnnnnn* betűt rajzolva talált rá azokra a piciny részletekre, amelyekkel bemutatott betűjének saját hangulatot, és erőt adott. Ilyen a kezdő „cseppecske” az m, n, u vagy h betűk függőleges tengelyén, azonos törésű vonalvezetésével. A szokásostól eltérő módon enyhén jobbra dőlnek o, e betűi. A Leipziger Antikva és a Faust sokat segítettek, kiváló előképek voltak a munkában. A családhoz 3/4 kövér és kurzív változatokat is készített. A betűket megrajzolta, beszkenelte majd fontographer programmal dolgozta fel. A betűvezetést kicsit lazábbnak érzi más íróskénál, betűtípusában a dinamikus duk-tus is meghatározó lett. Tervezésében tanárai, H. Korgér és G. Wunderlich sokat segítettek.

Martin Majoor volt az első nap utolsó előadója. Előadását ugyanolyan lelkes hangvétel és vidámság jellemezte, mint a nap első előadását: „A Helvetica egy tévedés volt”.

1987 óta foglalkozik display

írásstervezéssel. Vallja, hogy az antikva és a groteszk egy közös családot alkothat. A kötelező katonai szolgálat helyett egy utrecht-i zenés színházhoz kerülhetett. Scala néven betűt tervezett, a Scala sans változat ennek későbbi átirása.

Személyesen nagy előnynek érzi, hogy nem az ólom- fény-szedés és digitális betűtervezés útját járta végig: Kezdetben csak 16 mac írás volt...

Különös kedvet érez hogy a betűkhöz kurrens számsort készítsen. Ugyanígy a ligatúrák komponálását is a betűtervező feladatának tartja. 1999-ben N. Brody megkereste és egy új font tervezésére kérte fel. 1995-2000 között készült el a Seria, nagy fel- és lenyúló betűszáiraival. A Varsói Ősz fesztiválon próbálhatta ki először. (Felesége lengyel, életük Arnheim és Varsó vonzásában zajlik.) Következő írása a Nexus,

„A Scala serif néhány karaktere, 1988-ból és mellette a Seria első vázlatai, amelyet 1996-ban Varsó felé a vonaton, egy szalvétára rajzoltam. A Scala Sans első skiccein a fekete rajzot még fehér szövegjavítóval korrigáltam.”
Balra a FontFont katalógusából vett mintaoldalak.

amely októberben jön ki. Serif és sans változatokkal. Ebben a sorrendben kell szerinte tervezni. De nem elég csupán a betűk talpait levágni... (ezzel ellentétben vidám változtatással mutatta azonos szövegként a serif és sans változatot).

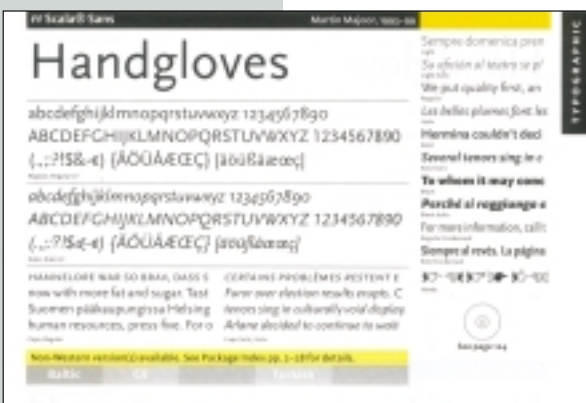
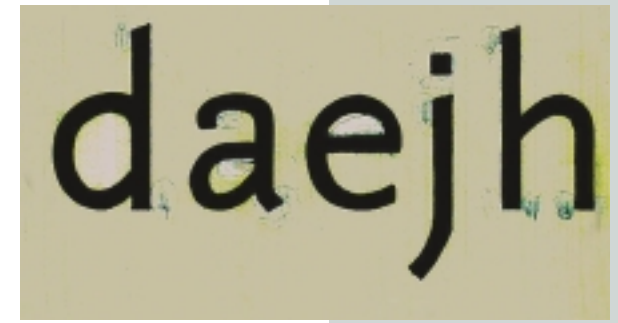
Aztán pedig kellett egy új családtag is: a Mix. Swash kapitálisokat is tervezett: díszes kezdőbetűnek... aztán pedig mert úgy látja, hogy mindenki csinál írógépbetűt, elkészítette hát a Nexus typewriter változatát: normált és boldot is természetesen.

Végül pedig miért hiba a Helvetica? Elég, ha az Akzidenz Grotesk (Berlin, 1898) karaktereivel egybevetjük. Az írás csontváza egyetlen vonal, erre épül a betű. Walbaumól indult és feltételezi, annak a részleteire építették.

Majoor szerint a Syntax a jó groteszk... bár az a semmiből született (és ez a kedves kacsintás E. Meiernek szólt.)

A vasárnap szinte pontosan azonos ritmusban indult. Első előadóként Karl-Heinz Lange lépett a pódiumra. S hogy rögvest tájékozódjunk közölte, a klasszikus tervezés híve most is. A kalligráfiában az emóció a legfontosabb: „Széles ecsettel írni, ezt kérem a hallgatóktól”. Szép betűtípusa a Publica, tíz éven át készítette. 15 cm-es eredetiket rajzolt a műnyomó papírra. Dekkelt és élesített, a szöveget írta újra és korrigálta az éleket. „Meierrel, Schneiderrel egy generáció vagyunk, nem kellene a körök, hogy azokból állítsam elő az íveket.” – mondta egy vállrándítással.

Super – ezt a betűt még a fény-szedés alapján transzponálta. Az egyes karaktereket újra és újra ellenőrizte, mert

A Nexus jól mutatja ideámat: három típus, egy család. Eltéréseit a szövegminta jól érzékelteti. Serif, sans és mix, valamint typewriter...

Schumacher-Gebler úr aktív moderátorként mindig megszólította az előadókat. Tájékozottságát a szakmai hallgatóság is értékelte.

nem tudta elviselni, hogy csak technikai adaptáció legyen

„Folyton ellenőriztem, összevetve azt az AvantGarde-dal és visszatértem a római kapitális-hoz: az O és C betűk viszonyai mutatják.” Az olvashatóság, ezt tartja a groteszk legnagyobb problémájának.

Minima – ezt az írást kifejezetten telefonkönyv számára tervezte K.H. Lange. Alapvető elvárás volt a takarékoság és a jól olvasható kis fokozat. Akkoriban az eredetit digiset módon dolgozták fel, ezért a betűket már digiset raszterra rajzolta. Az egyes íveket: lépcsőket külön-külön kellett korrigálnia. Öt hónapig tartott ez a munka és 1989-ben már ezzel készült a berlini telefonkönyv.

Váltunk! Biblia. Egyenlő te-

lefonkönyv? Terjedelmes szöveg, kis fokozat... vagy mégsem? Biblia (Weidemann) betűtípusát összevetette saját Minimájával.

„Futura, Gill az antikvát követve jelentek meg. Aztán jött az AvantGarde: a kör tökéletes és konzekvens alkalmazásával. A duktussal nem törődik és az írás nehezen olvasható, mégis lélegzetelállító. – Itt és közbevetőleg Günter Gerhard Lange második közbeszólására került sor. – Herb Lubalin a perfekt marketing alkalmazásával és tervezői következetességével új fejezetet nyitott.”

J. M. Fleischmann. Vagy inkább DTL Fleischmann? Az előbbi egy 18. századi betűmetsző, az utóbbi a róla elnevezett betűtípus, amelyet Er-

hard Kaiser készített. Antikva, kurzív, szöveg és display írásként regular, medium és bold változatokban. Az előzmények 16 pontos fokozatú (részben kurzív) eredetik 1739-ből valók és 1761-ből származó próbayomatai alkalmasak voltak a nagyításra. A tervező az írás érzékeny részleteit bemutatva összehasonlítást tett a „hoch” barokk stílussal. A display már szinte klasszicistának mondható. A vasosabb text karakter külön készült. És tervezett vagy harminc ligatúrát. A maganyomás technológiája szerinte elevebb mint az ofszet.

2002-ben újabb újratervezett betűt készített. Ez a DTL Fell, Dr. Georg Fell angol püskörről kapta nevét, akihez az írás visszavezetett. A betűcsa-

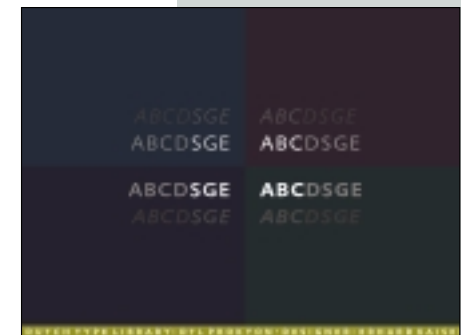
lád három számszorosra bővült: ugrálós, verzál és kapitális karakterekkel, amely a számok szöveg közti alkalmazásában tökéletes megoldásokat kínál.

„Fleischmannhoz képest a Fell inkább reneszánsz” – definiálja. – „A félkövéreknél a betűkép nagysága és minősége nagy felelősséget ró a tervezőre. Külön mozzanat a megfelelő ékezetek megtalálása: az egész szövegképet tönkretelhetik.”

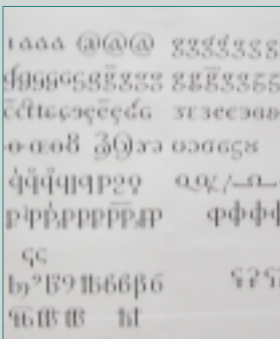
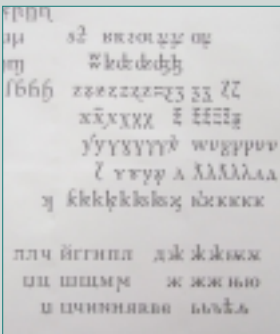
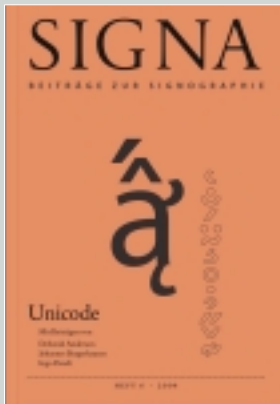
DTL Prokyon. Ez is E. Kaiser betűje. És a Dutch Type Library forgalmazza. 1997-2002 között tervezte. A család négy tagja: light, regular, medium és bold, álló és kurzív választható. Ennek a groteszknek az n és m karakterek erősen absztrahált vonalvezetése az egyik

Erhard Kaiser válaszol a feltett kérdésekre. A konferenciát követően bocsátotta rendelkezésemre mindkét betűtípusának pdf-ben átküldött mintalapjait.

jellegzetessége, amely a le- és felmenő szárok egyszerűsítését, korrekt folytatását mutatja például a kurrens a esetében is.

H. Korgor több észrevételét is szívesen felhasználta, „de a g ez benne maradt...”

Fontos, és a jelenlévők által percig kétségbe nem vont kijelentése a kurzív egyedi, újrarajzolt tervezésére vonatkozott. Nem elektronikus torzítás!

A vastagság változása a Prokyon esetén 1,3%-os erősítést jelentett. A vonalvezetést a „werkschriften” állandóan ellenőrizte. Munkájának összefoglalásáról alig két héttel később pdf állományokat is küldött. Részben ezek adják e beszámoló képeit. Köszönöm.

Andreas Stötzner más alkat. Analitikus, és felvetéseiben az eddigiektől igen eltérő előadást tartott. Mint általánosan ismert a különböző írások között (itt a görög, a cirill és a latin jön elsősorban szóba) a verzálisok igen hasonlóak, szinte egyformának is látjuk ezeket a görög és a latin esetében. A kurrensnek különbözősége viszont szembeszökő.

A különféle nyelvekhez használatos írások homogén együttalkalmazásának feladatát próbálja megoldani betűtervezésében. Afrikában a latinnak is kialakultak bizonyos módosulatai, egyes karakterei jellegzetes sajátosságokat kaptak.

Amíg az e betű a cirillben és a latinban azonos, addig a κ hasonló, a d karakter pedig jelentősen eltér.

Ugyancsak érdekes, hogy a cirillben az u, k, l, m, h kurrens betűi azonosak a verzállal.

A görögre pedig az átkötések kurzív jellege: vékony ferde csík vonalvezetése a jellemző.

A betűk végződése, a szerifek

jellege is tipikus és megkülönböztető jegyként szerepel.

Analízisa után kompromiszsumokat keresett és a K betűn mutatta be az eltéréseket.

1834-ből származó mintáján már látható a cirill és görög karakterek együttes alkalmazásának betűtervezői szándéka.

1930-ból való az a szép példa, ami Eric Gill Perpetua betűtípusával készült. A groteszknak mára szépen összeillő változatai vannak más-más nyelvek közös használatához.

Anton betűcsaládjával Andreas Stötzner a különbözősége

gek harmonikus összeolvasztására tesz javaslatot.

A folyamatos szövegben a görög vagy cirill ne tűnjék idegennek, vagy kiemelésként (kurzívznak). Munkájával egyébként éppen ott tart, hogy a nem-latin változatok kurzív karaktereit is megtervezzék.

Ha idegen nyelvként kurzív jelenik meg egy szövegben, az filológiai megkülönböztetés, de a kurzíválás lehet a tipográfus szándéka is.

„Unicode”-dal egyeztetve az afrikai latin karaktereket és interneten az ottani szerzetesekkel is kapcsolatot keresett a betűk korrektúrájához.

Az előadáshoz ekkor többen hozzászóltak. Kérdés: vajon a görög és cirill latinositása mellett gondolt-e arra, hogy a latinba oltsa például a görög jellemzőket? – „Furcsa, erre nem

gondoltam, de megteszem és kiprobálom később.”

J. Veljovic szerint ez a karakter-átalakítás részleges amputáció a cirillel. Génmanipuláció! Olyan, mint a holland paradicsom. Ugyanakkor a szándékot igenis nagyra tartja, de a „Stimme” (találta nem a szót) vagyis a hang, hanghordozás fontos, olyanképp, mint a fordítás, amely talán nem szó szerinti, de a nyelvet tökéletesen interpretálja.

Günter Gerhard Lange, aki már korábban is markánsan véleményt formált, ismét bedobta magát. Végül is, aki az interneten a a bertholdtypes névre rákeres, portréjával találkozhat: frontember. Szerinte a fokozódó gazdasági egyenmőség egyszínűséget hordoz. Fontos, hogy tudjuk, hova tartozunk, ezért a különbözőségeket meg kell őriznünk.

A „némettség” egyfelől teher a nemzeti tudatot vizsgálva, másfelől a kultúra, és különösen az írás és könyvnyomtatás felől vitathatatlanul magasba emel. Lipcse a minőséget adta a nyomdászat és tipográfia művészetéhez.

Albert Pool előadása: Schlechte Strasse Achten Sie auf Ihr Gebiss, vagy szabad szakfordításomban: úthibák, vigyázzon a nyelvére (a fogzatára)...

A tradíció jó, az előrelépés még inkább – emelte fel végül a hangját.

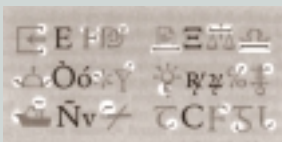
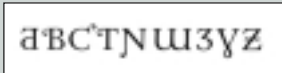
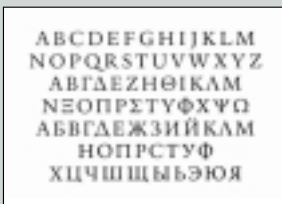
Andreas Seidel Ingo Preußsal az interneten ismerkedett meg (Typeforum.de). Előadásukban a Goutch und Heyseschwabachi D betűjétől indulva a digitalizálás lépéseit vették sorra. Az összevetés más-más korok betűivel markáns különb-

Kurt Weidemann nemcsak az ünepi megnyitó beszédet tartotta, végig jelen volt, és láthatóan jól érezte magát. Piros magasszárú tornacipője és szalmakalapja szinte csábította a vele beszélgetni vágyó hallgatóságot, és ő élvezte a népszerűségét.

E már nem része a lipcsei anyag-
nak: Andreas Stötzner a mainzi
Gutenberg Gesellschafttól
ajándékba kapott évkönyvben
publikálta betűjét...

Az Andron három változata
a betűtípus jellemzőinek
szöveges magyarázatával az
alsó két sorban.

Az Andron betűcsalád latin,
görög és cirill karakterei;
a sajátos afrikai latin betűk;
tervezői kiemelések a betű
végződéseinek bemutatására.

seégeket mutat. Peter Jensen és Rudolf Koch (ha másra nem is, de a Kabelra emlékezünk biztosan?) betűinek vizsgálatakor a kiinduláshoz megkeresték az eredetiket. A nyomtatás a betűképhez plusz kveccset adott. Ezt a a betűtervezők jól tudták, ismerték: minél kisebb fokozatról van szó, arányait tekintve annál jelentősebb volt ez a kveccsgyűrű. A történelmi előzményekkel rendelkező íráskorok esetén tehát a digitalizálásnak ezt a betűkép torzulást az erőssödést figyelembe kellene vennie... Ennek a „schmitz”-nek, pszichológusnak a mértékét egy digitális betű esetén is vizsgálták. Az új technológia a matematika árnyékában működik, virtuális a tér, amelyet rasztterra bontunk. A betűtervezésnek a technikája és a jellemzők is sokat változtak.

Albert-Jan Pool holland, aki Németországban él. Korábbi cége a Dutch Type. Előbb Gevint Noordzij tanítványa volt.

Betűtípusai közül az OCR-F 1995-ből való, és a FontFont legújabb katalógusában is szerepel, amelyből egy-két írást e cikkhez átvettem. Az URW++ valamint a FontShop International forgalmazza írásait.

JetSet Sans egy olyan betűtípusa, amely nevében hordozza a megbízót. A benzinkút hálózatában ezzel a betűtípussal találkozunk. Tervezéséhez skicceket készített az egyes karakterekről, majd beszkenelve számítógépen dolgozott tovább. A DTL HeinGas – szintén egy cég arculatához tervezett betűtípusa. A regular, a medium és a bold változat, valamint kurzívjaik is készen vannak.

– Ilyen egyszerű volt – és a pdf oldalait sorra kattintgatja: – álló-dől, médium-dől. Majd visszafelé... dől-médium stb. Mintha tényleg csak ennyiből állna!

DIN 17 (1940): Ez egy kis történelmi hátrakacsintás, nem kevés iróniával. A tervező a korabeli bürokrácia kacifántos előírásait is felolvassa: un. „fett mittelschrift” tervezéséről van szó. Magyarul ez kövér középírás – leginkább molett. Aztán a DIN 1451 (1943-ban készült) szívet redisztoállal írt feliratain derülhetünk, amely nemcsak esetleges, de kellően merev is. És a racionalizálás groteszkhez vezetett. Mai példái a mélygarázsok falain igen emlékeztetnek erre. Poolt E. Spiekermann kereste meg, és hívta a

Meta Designhoz, hogy a fiókjából elővegye ezt a „Verkehrsschrift” és a kövér változat megtervezésére rábeszélje.

Light, regular, medium, bold és black változatait mutatja be. GGG, azaz gelb-gut-günstig, ami utalás talán a FontFont jól ismert internetoldalaira: meglátogatására ezekben az emlékező napokban gyakran sort kerítettem magam is.

A konferencia végére szánt előadónk maga Erik Spiekermann – egy hollandiai útja miatt – már nem érkezett meg, így Günter Gerhard Lange, a korábban már emlegetett nagy öregek egyike mondott záróbeszédet.

Miért is van az, hogy bizonyos termékekre bizonyos írásokat választunk, és vannak betűk amelyek csak kozmetikumokhoz jók? A Futura a Volkswagen írása volt sokáig (az ismert VAG saját, kerek, talpatlan végződésű betűtípusánál), de a Toyota és a Renault ugyanazt az írást használták egyszerre. A Jaguár óriásplakátján és katalógusában is egy autópálya-betűt választott, hol van az autó sajátja? Az autópályákon pedig nagy a sokféleség... Az írás maga az ember?

Ez eléggé közhelyes. És a betűtípusok?

Befejezésül a tervezők hiteltettek munkájuk mellett: folytatni fogják, nem csak értünk, magukért is, mert ez a feladat életreszóló hivatás is egyben. Akinek pedig ez a két nap nem elég, találkozzon az ATYP! prágai gyűlésén velük és a többiekkel, szeptember 30. és október 2. között! (Voltak, akik eljutottak oda is, és talán majd egyszer erről is szót ejthetünk.)

Eckehart SchumacherGebler vidám napraforgót adott át a hölgyelőadónak, és közösen feldobták Kurt Weidemann, akinek piros tornacipőjét akkor is bárki megcsodálhatta. Majd egy illatos kávé, és némi csokis keksz után a társaság lassan szétszéledt.

Volt még pár óráig a vonatig. Sétáltam egyet az itt-ott még/már újra felismerhető városban, ahol a hagyományokat ápolják és a régi patinás házakat szépen renoválták, bár a belvárosban, a Thomas Kirche mögött még egy egész épület-tömb hiányzik. Lefényképeztem néhány szép – feliratot. Hátha. Mert az infodesign itt dübörög, és már egy kicsit beavatottnak éreztem magam...

